

Ромащенко І. О.

асистент КНУ імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: **Боднар Т.В.**

д.ю.н., проф. КНУ імені Тараса Шевченка

НАПРАВЛЕНІСТЬ ЗМІНИ ТА ПРИПИНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВОВІДНОШЕННЯ НА МАЙБУТНЄ

Характерною особливістю категорій зміни та припинення правовідношення є їхня направленість на майбутнє, що відзеркалено у запропонованій в доктрині дефініції припинення зобов'язання як припинення (ліквідації, скасування) прав та обов'язків суб'єктів зобов'язальних (договірних або недоговірних) правовідносин на майбутнє через суб'єктивні чи об'єктивні підстави [1, с. 9]. Противагою зміни та припиненню правовідношення слугує відсутність правовідношення як такого і повернення сторін у попередній стан, характерний для такого правового інституту як недійсність правочину (абз. 2 ч. 1 ст. 216 ЦК України). Під недійсним правочином розуміється акт, який здійснився, однак в силу наявних у нього недоліків не має правової сили [2, с. 21], а тому правові наслідки у вигляді виникнення нового регулятивного правовідношення не можуть наставати від недійсного правочину, правовий результат вчинення якого, як правило, не відповідає волі його сторін [3, с. 159]. В свою чергу, як випливає з назви, зміна і припинення правовідношення можуть наступати лише в разі його попереднього виникнення і в процесі існування. Як визначив апеляційний суд Львівської області у справі про припинення одностороннього правовідношення та перерахунок відсоткової ставки річних, застосування наслідків припинення за минулий період, зобов'язання відповідача перерахувати з 17% процентної ставки до 13,30% річних у період з серпня 2008 року можливе лише у разі визнання недійсним правочину (чи його частини) [4]. Несумісність припинення правовідношення та визнання правочину недійсним була також підтверджена практикою господарських судів, що відмовляють у задоволенні позовів, де поєднуються вимоги про визнання недійсним правочину та про визнання правовідношення таким, що припинилось [5]. При цьому, важливо зауважити, що припинення правовідношення і визнання правочину недійсним – різноплощинні явища, що діють на рівні різних елементів механізму правового регулювання: припинення правовідношення – відповідно на рівні правовідношення, а недійсність – на рівні актів реалізації прав, тобто правочинів [6, с. 251]. Однорівневним, співставним з недійсністю правочинів способом захисту є не припинення правовідношення, а розірвання договору [6, с. 252]. В свою чергу, розірвання договору призводить до припинення зобов'язального правовідношення сторін договору (ст. 651 ЦК України) і відповідно також направлене на майбутнє [7, с. 45].

Водночас, незважаючи на те, що повернення сторін правовідношення у попередній стан – це невластивий для зміни та припинення правовідношення правовий наслідок, в законодавстві передбачені випадки, коли одночасно зі зміною або припиненням правовідношення наступають подібні до притаманної недійсності правочинів реституції правові наслідки. Наприклад, за ст. 653 ЦК України універсальним правовим наслідком зміни та розірвання договору визнається відповідно зміна та припинення зобов'язань, але поряд з цим вказано, що у виключних випадках, встановлених законом або договором, сторони можуть вимагати повернення того, що було виконано за зобов'язанням до моменту зміни або розірвання договору. Законодавчо закріпленим випадком, коли це є можливим, можна визнати ст. 726 ЦК України, за якою дарувальник має право вимагати розірвання договору і повернення дарунка, а якщо повернення неможливе – відшкодування його вартості, у разі порушення обдаровуваним обов'язку на користь третьої особи.

Разом з тим, попри наявність деяких винятків із загального правила про неповернення сторін зміненого чи припиненого правовідношення у попередній стан, направленість на майбутнє слід розглядати як невід'ємну ознаку зміни та припинення правовідношення як правових наслідків настання певних юридичних фактів.

Список використаних джерел:

1. Міхно О. І. Припинення договору за цивільним законодавством України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. І. Міхно. – Київ, 2007. – 23 с.
2. Рабинович Н. В. Недействительность сделок и ее последствия. – Ленинград : Издательство ЛГУ, 1960. – 171 с.
3. Кот А.А. Институт признания сделки недействительной и его место в системе способов защиты гражданских прав // Альманах цивилистики: Сборник статей. Вып. 4 / Под ред. Р.А. Майданика. – К. : Алерта; ПУЛ, 2011. – С. 148-162.
4. Рішення апеляційного суду Львівської області від 13 березня 2012 року у справі № 22-ц-552/12. – Режим доступу [Електронний ресурс]: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26818696>
5. Постанова Київського апеляційного господарського суду від 08 лютого 2012 року у справі № 4/270-13/68. – Режим доступу [Електронний ресурс]: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/21427161>.
6. Егорова М.А. Признание сделки недействительной на будущее время как способ защиты гражданских прав // Приватноправове регулювання суспільних відносин: традиції, сучасність, перспектива. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Одеса, 19-20 квітня 2012 року. – К. : ТОВ «Білоцерківдрук», 2013. – С. 251-254.

7. Бородавський С. Окремі питання зміни і розірвання договору в цивільному праві України // Право України. – 2005. – № 3. – С. 43-46.